

Personen- en familierecht

5
<p>Hoge Raad 9 december 2016, nr. 16/01401 ECLI:NL:HR:2016:2830 (mr. Van Buchem-Spapens, mr. Snijders, mr. Du Perron) (concl. A-G mr. De Bock (niet opgenomen; Red.)) Noot E.A. Slappendel</p>
Exhibitieplicht. Verdeling. Peildatum.
<p>Verdeling huwelijksgoederengemeenschap. Is vordering tot overlegging bankafschriften een 'fishing expedition'? In casu onbegrijpelijk oordeel hof dat verzoek van de vrouw tot overlegging van bankafschriften door de man heeft afgewezen als 'fishing expedition'. Bankrekening behoort tot te verdelen gemeenschap van partijen en verdeling kan niet plaatsvinden zonder dat het saldo van de bankrekening op de peildatum bekend is.</p>
[Rv art. 21, 22, 843a]

22

Partijen zijn in gemeenschap van goederen gehuwd. In 2013 wordt het huwelijk ontbonden en in 2015 wordt de verdeling door de rechtbank vastgesteld. De vrouw vermoedt dat de man naast zijn inkomen nog andere inkomsten heeft genoten die niet bij haar bekend zijn terwijl deze onbekende vermogensbestanddelen nog tussen partijen moeten worden gedeeld. Zij verzoekt de rechtbank om de man op te leggen dat hij bankafschriften in de procedure brengt over de periode van maart tot en met november 2012. Het hof oordeelt dat het verzoek van de vrouw moet worden aangemerkt als een zogeheten fishing expedition, waarvoor art. 843a Rv nadrukkelijk geen ruimte biedt. Het enkele niet nader onderbouwde vermoeden van de vrouw dat de man meer inkomsten heeft gehad dan waarvan zij kennis heeft, is onvoldoende om de man te verplichten al zijn bankafschriften over de verzochte periode over te leggen. De vrouw gaat in cassatie.

De Hoge Raad overweegt dat het hof niet is ingegaan op het verzoek van de vrouw tot verdeling van het saldo van de rekening maar uitsluitend heeft geoordeeld over het verzoek tot overlegging van de bankafschriften van de rekening over de relevante periode. Zonder toelichting valt niet in te zien waarom die rekening niet in de verdeling van de huwelijksgoederengemeenschap behoeft te worden betrokken. De man heeft niet betwist dat de rekening bestaat, noch dat deze tot de te verdelen gemeenschap behoort. De verdeling kan niet plaatsvinden zonder dat in elk geval het saldo van de rekening op de peildatum bekend is.

[de vrouw],
wonende te [woonplaats],
verzoekster tot cassatie,
advocaat: mr. C.G.A. van Stratum,
tegen
[de man],
wonende te [woonplaats],
verweerder in cassatie,
niet verschenen.

Partijen zullen hierna ook worden aangeduid als de vrouw en de man.

Hoge Raad:

1 Het geding in feitelijke instanties

Voor het verloop van het geding in feitelijke instanties verwijst de Hoge Raad naar de navolgende stukken:

a. de beschikkingen in de zaken C/05/236566/ES RK 12-881 en C/05/246930/FA RK 13-12533 van de rechtbank Gelderland van 1 juli 2013, 1 april 2014, 12 augustus 2014 en 9 maart 2015, hersteld bij beschikking van 28 april 2015;

b. de beschikking in de zaak 200.170.918 van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden van 15 december 2015.

De beschikking van het hof is aan deze de beschikking gehecht.

2 Het geding in cassatie

Tegen de beschikking van het hof heeft de vrouw beroep in cassatie ingesteld. Het cassatierekest is aan deze beschikking gehecht en maakt daarvan deel uit.

De man heeft geen verweerschrift ingediend.

De conclusie van de Advocaat-Generaal R.H. de Bock strekt tot verwerping van het cassatieberoep.

De advocaat van de vrouw heeft bij brief van 20 oktober 2016 op die conclusie gereageerd.

3 Beoordeling van het middel

3.1 In cassatie kan van het volgende worden uitgegaan.

(i) Partijen zijn op 19 augustus 1994 gehuwd in gemeenschap van goederen.

(ii) Bij beschikking van 1 juli 2013 heeft de rechtbank (onder meer) echtscheiding tussen partijen uitgesproken.

(iii) De echtscheidingsbeschikking is op 25 oktober 2013 ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand.

3.2 De rechtbank heeft in haar beschikking van 9 maart 2015 een bepaalde wijze van verdeling van de huwelijksgemeenschap gelast. Het hof heeft de beschikking van de rechtbank ten dele vernietigd en in zoverre op nieuw rechtdoende een gewijzigde verdeling van de gemeenschap van goederen vastgesteld. Met betrekking tot de samenstelling en omvang van de gemeenschap is het met partijen uitgegaan van de peildatum van 19 november 2012 (rov. 5.11). Met betrekking tot de tweede grief van de vrouw heeft het als volgt overwogen.

“5.6 In haar tweede grief stelt de vrouw dat de rechtbank de man ten onrechte niet heeft opgelegd de bankafschriften van zijn nieuwe bankrekening(en) vanaf maart 2012 aan de vrouw over te leggen.

De vrouw vermoedt dat bij de man van maart 2012 tot en met november 2012 meer geld is binnengekomen dan thans bij haar bekend is. Zij stelt dat deze tot dusverre onbekende vermogensbestanddelen nog tussen partijen dienen te worden verdeeld. Volgens de vrouw heeft de man zich hiertoe ter mondelinge behandeling in eerste aanleg ook bereid verklaard. De man voert gemotiveerd verweer.

5.7 Het hof is van oordeel dat het verzoek van de vrouw moet worden aangemerkt als een zogeheten fishing expedition, waarvoor artikel 843a Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering nadrukkelijk geen ruimte biedt. Het enkele niet nader onderbouwde vermoeden van de vrouw dat de man in de periode van maart 2012 tot en met november 2012 meer inkomsten heeft gehad dan waarvan zij kennis heeft, is onvoldoende om de man te verplichten al zijn bankafschriften over deze periode over te leggen. Het verzoek van de vrouw dient daarom te worden afgewezen, zodat grief II faalt.”

3.3 De tweede klacht van het middel voert aan dat het oordeel van het hof in rov. 5.7 onbegrijpelijk is, voor zover dat mede strekt tot afwijzing van het verzoek tot verdeling van de nieuwe (nog onverdeelde) bankrekening van de man. Daarnaast komt de klacht op tegen de afwijzing van het – met het oog daarop gedane – verzoek van de vrouw om de man te verplichten de afschriften van de bedoelde bankrekening tot aan de peildatum over te leggen.

3.4.1 Zoals het hof in rov. 5.6 en 5.7 tot uitdrukking brengt, had de tweede grief van de vrouw betrekking op twee met elkaar samenhangende punten. Ten eerste heeft de vrouw inzage verzocht in de bankafschriften van de nieuwe (nog onverdeelde en haar onbekende) rekening van de man (hierna: de rekening), teneinde duidelijkheid te verkrijgen over het verloop daarvan en over het saldo ervan op de peildatum. Ten tweede heeft de vrouw verdeling van dat saldo verlangd.

Beide punten heeft de vrouw in eerste aanleg al aan orde gesteld. De rechtbank heeft echter niet op het verzoek om inzage beslist en heeft voorts de rekening, en dus het saldo daarvan op de peildatum, niet bij haar beslissing omtrent de verdeling betrokken. Hiertegen is de vrouw opgekomen met de grief dat de rechtbank de man ten onrechte niet heeft veroordeeld om (i) bankafschriften van zijn nieuwe bankrekening(en) (sedert maart 2012) aan de vrouw over te leggen en (ii) de overgespaarde inkomsten uit het salaris van de man met de vrouw te delen.

De vrouw heeft deze grief in het vervolg van de appelprocedure nader toegelicht. Zij heeft in de producties die zij voorafgaand aan de mondelinge behandeling van het hoger beroep heeft overgelegd, alsnog het nummer van de rekening genoemd en opgemerkt dat zij opgave verlangde van het verloop daarvan en van de mogelijk aan de rekening gekoppelde spaarrekening tot en met de peildatum. Voorts heeft zij opgemerkt dat deze rekening(en) ook moet(en) worden verdeeld. Tijdens de mondelinge behandeling heeft zij haar standpunt dienovereenkomstig nader toegelicht.

3.4.2 Het hof is niet ingegaan op het verzoek van de vrouw tot verdeling van het saldo van de rekening, maar heeft in rov. 5.7 uitsluitend geoordeeld over het daarmee samenhangende verzoek om de man te verplichten tot het overleggen van bankafschriften van de rekening over de relevante periode. Zonder toelichting valt echter niet in te zien waarom die rekening niet in de verdeling van de huwelijksgoederengemeenschap van partijen behoeft te worden betrokken. De man heeft blijkens de stukken van het geding niet betwist dat de rekening bestaat, noch dat deze tot de te verdelen gemeenschap behoort. De klacht slaagt derhalve in zoverre.

3.4.3 De hiervoor in 3.4.2 genoemde verdeling kan niet plaatsvinden zonder dat in elk geval het saldo van de rekening op de peildatum bekend is. Gelet daarop, is onbegrijpelijk dat het hof het verzoek van de vrouw tot overlegging van bankafschriften van de bankrekening heeft afgewezen als een ‘fishing expedition’. De klacht slaagt derhalve ook op dit punt.

3.5 De overige klachten van het middel kunnen niet tot cassatie leiden. Dit behoeft, gezien art. 81 lid 1 RO, geen nadere motivering nu die klachten niet nopen tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling.

4 Beslissing

De Hoge Raad:

vernietigt de beschikking van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden van 15 december 2015;

verwijst het geding naar het gerechtshof 's-Hertogenbosch ter verdere behandeling en beslissing.

NOOT

In deze uitspraak waren partijen in gemeenschap van goederen gehuwd en is reeds in 2013 de echtscheiding uitgesproken. In 2015 stelt de rechtbank de verdeling van de ontbonden huwelijksgoederengemeenschap vast.

De vrouw komt hiertegen in hoger beroep en stelt dat de rechtbank ten onrechte de man niet heeft opgelegd om alle bankafschriften van zijn nieuwe bankrekening(en) vanaf maart 2012 tot en met november 2012, zijnde de datum van ontbinding van de huwelijksgoederengemeenschap, aan haar over te leggen. Zij vermoedt dat de man in die periode meer inkomsten heeft ontvangen dan bij haar bekend is, welke gelden hij op (een) voor haar onbekende bankrekening(en) zou hebben gestort en welke bankrekening(en) – althans het saldo daarvan – nog tussen partijen dienen te worden verdeeld.

Het hof oordeelt dat het verzoek van de vrouw een zogeheten ‘fishing expedition’ betreft, waarvoor art. 843a Rv nadrukkelijk geen ruimte biedt. Een enkel niet nader onderbouwd vermoeden van de vrouw dat de man meer inkomsten heeft ontvangen is naar de mening van het hof onvoldoende om de man te verplichten volledige inzage te geven in al zijn bankafschriften over de relevante periode.

Wettelijk kader en jurisprudentie

In (familierechtelijke) procedures komt het nogal eens voor dat de wederpartij over informatie beschikt die voor de andere partij relevant is. Het gaat dan vaak om – onder meer – bankafschriften, (verzekerings)polissen, inkomensgegevens, jaarstukken van een onderneming enzovoort, die van belang kunnen zijn ter onderbouwing van een standpunt of ter bepaling van de rechtspositie. Als die wederpartij onwillig is om inzage te geven in de relevante gegevens dan staan de verzoekende partij een aantal wettelijke bepalingen ten dienste. Hiervan dienen te worden onderscheiden de waarheidsplicht van art. 21 Rv (partijen zijn verplicht alle van belang zijnde feiten volledig en naar waarheid aan te voeren, bij gebreke waarvan de rechter daaruit de gevolgtrekking kan maken die hij geraden acht) en de informatieplicht ex art. 22 Rv (de rechter kan (een der) partijen bevelen bepaalde stellingen toe te lichten of bescheiden over te leggen). Dit betreffen procesrechtelijke plichten van partijen. Of partijen aan deze plichten hebben voldaan, is volledig afhankelijk van het procesbeleid van de (feiten)rechter (ECLI:NL:HR:2011:BO96750). Bovendien verstrekt art. 22 Rv geen vorderingsrecht aan (een der) partijen maar betreft dit een bevoegdheid van de rechter (ECLI:NL:HR:2016:154, «JPF» 2016/59, m.nt. PV).

Gedurende het huwelijk geldt voor echtgenoten een informatieplicht op grond van art. 1:83 BW (rechten en plichten van echtgenoten). Meestal wordt het inwinnen van informatie of het verkrijgen van inzicht in bijvoorbeeld de financiën echter pas actueel tegen het einde van het huwelijk of samenleving. Na de scheiding dienen ex-geliefden een beroep te doen op art. 3:166 lid 3 BW jo. 6:2 BW teneinde relevante informatie van de andere partij te verkrijgen. Art. 3:173 BW bepaalt dat een (ex-)echtgenoot kan vorderen dat de andere (ex-)echtgenoot die het beheer heeft gevoerd over de gemeenschap na de ontbinding van die huwelijksgoederengemeenschap, jaarlijks en in ieder geval bij het einde van het beheer daarover rekening en verantwoording dient af te leggen. Overigens kan ook na de scheiding nog een beroep worden gedaan op art. 1:83 BW, mits de verzochte informatie betrekking heeft op de huwelijkse periode.

Tevens kan zowel vóór als na de scheiding de andere partij worden verzocht om openlegging van tot een administratie behorende boeken, bescheiden en andere gegevensdragers ex art. 3:15j BW. Voorwaarde daarbij is dat degene die om inzage verzoekt daar een

rechtstreeks en voldoende belang bij heeft. Dit recht komt ieder van de deelgenoten toe; ook wanneer de beherende deelgenoot (nog) niet verplicht is tot het afleggen van rekening en verantwoording. Overigens zijn voornoemde bepalingen betreffende de inlichtingenplicht (art. 3:15j BW) en de vordering tot het afleggen van rekening en verantwoording (art. 3:173 BW) naast (ex-)echtgenoten tevens van toepassing op (ex-)samenlevers met een gemeenschappelijk goed. In het kader van de verdeling van een ontbonden huwelijksgoederengemeenschap kan ook nog een beroep worden gedaan op art. 3:194 lid 1 BW dat bepaalt dat de verdeling aanvangt met het opmaken van een boedelbeschrijving waaruit dan de benodigde informatie zou kunnen worden verkregen.

Exhibitieplicht

Een andere mogelijkheid tot het verkrijgen van informatie vloeit voort uit de exhibitieplicht van art. 843a Rv. Dit artikel bepaalt dat degene die daarbij rechtmatig belang heeft, op zijn kosten inzage, afschrift of uittreksel kan vorderen van bepaalde bescheiden aangaande een rechtsbetrekking waarin hij of zijn rechtsvoorgangers partij zijn, van degene die deze bescheiden te zijner beschikking of onder zijn berusting heeft. Als gevolg van het digitale tijdperk kan onder bescheiden tevens worden verstaan op een gegevensdrager aangebrachte gegevens (foto's, films, geluidsbanden en computerbestanden).

De ratio van de exhibitieplicht is om partijen ruimere mogelijkheden te geven om de waarheid boven tafel te krijgen met het beoogde gevolg dat procedures beter door partijen kunnen worden voorbereid. Deze verbeterde voorbereiding zal vervolgens leiden tot een verhoging van de efficiency binnen de rechtspraak en is beoogd daardoor tevens kostenbesparend te werken (zie MvT, *Kamerstukken II 2011/12*, 33079, 3).

Voor een geldig beroep op art. 843a Rv moet aan drie cumulatieve eisen worden voldaan: (i) de eiser of verzoeker moet een rechtmatig belang hebben, (ii) het moet gaan om bepaalde bescheiden en (iii) de bescheiden moeten betrekking hebben op een rechtsbetrekking waarin de eiser of verzoeker (of zijn rechtsvoorganger) partij is. Voorts mag – indien daarop een beroep wordt gedaan – geen van de uitzonderingssituaties van lid 3 en 4 van toepassing zijn.

Van een rechtmatig belang kan sprake zijn in geval van het leveren van (tegen)bewijs, bijvoorbeeld indien men bekend is met het bestaan van een bepaald stuk en dat in de procedure wil brengen maar daarover niet beschikt c.q. kan beschikken (ECLI:NL:GHSHE:2016:5593). Daarbij is voldoende dat het verzochte stuk relevant kan zijn in een procedure waarvan op voorhand aannemelijk is dat deze niet kansloos is. De enkele interesse in bepaalde gegevens ter onderbouwing van een *mogelijke* vordering levert echter geen rechtmatig belang op (ECLI:NL:HR:2000:AA4877). Een rechtmatig belang kan tevens voortvloeien uit de wet, bijvoorbeeld uit art. 4:16 lid 4 BW, 4:78 BW, 4:39 BW (schakelbepaling) en 7:619 BW.

Verder dient degene die een afschrift van bescheiden verlangt zo concreet mogelijk aan te geven op welke gegevens aanspraak wordt gemaakt. Er moet immers getoetst kunnen worden of degene die de 'exhibitie' vordert daarbij tevens een rechtmatig belang heeft. Overigens behoeft op grond van deze bepaalbaarheidseis niet ieder afzonderlijk stuk te worden benoemd maar een vordering tot inzage in een volledige administratie wordt niet gehonoreerd. Zo oordeelde het Hof Den Haag in 2011 in een procedure waarin de vrouw haar (ex-)man verzocht om alle inlichtingen en gegevens met betrekking tot een groot aantal financiële gegevens over de periode van 2002 tot datum ontbinding van de huwelijksgoederengemeenschap, dat de vordering erop neerkomt dat de man aan de vrouw rekening en verantwoording dient te verstrekken over de betreffende periode,

terwijl een dergelijke vordering niet binnen het stelsel van de wet past (ECLI:NL:GHSGR:2011:BU8665). Een onvoldoende bepaalde vordering kan immers leiden tot informatie waarop geen recht bestaat, zogenoemde 'fishing expeditions'.

Als derde voorwaarde geldt dat de bescheiden betrekking hebben op een rechtsbetrekking waarin eiser of zijn rechtsvoorgangers partij zijn. Hierbij kan worden gedacht aan een rechtsbetrekking op grond van overeenkomst, onrechtmatige daad maar ook deelgenoten in een nalatenschap, (ontbonden) huwelijksgoederengemeenschap of eenvoudige gemeenschap. Het tweede vereiste, de bepaalbaarheid van de bescheiden, was onderwerp van discussie in onderhavige uitspraak van de Hoge Raad. De vrouw verzoekt de man om al zijn bankafschriften gedurende de periode mei tot en met november 2012 in de procedure te brengen. Het hof stelt echter dat er sprake is van een *fishing expedition*. In cassatie klaagt de vrouw over – onder meer – dit punt. In de conclusie overweegt A-G mr. De Bock dat het hof terecht en voldoende gemotiveerd heeft overwogen dat er sprake is van *fishing expeditions* van de zijde van de vrouw en stelt dat dit uit twee passages van het hof kan worden afgeleid. Enerzijds, zo stelt de A-G, overweegt het hof dat de vrouw zoekt naar informatie over extra inkomsten die de man zou hebben verworven naast zijn salaris uit loondienst, terwijl er geen aanwijzing is die deze informatie ondersteunt. Er is derhalve uitsluitend sprake van een vermoeden en dat is onvoldoende om te kunnen spreken van een rechtmatig belang. Ten tweede kan uit het verzoek van de vrouw om overlegging van alle – en derhalve niet nader geconcretiseerde – bankafschriften worden afgeleid dat er wordt gevist naar gegevens waarvan niet bekend is of die bestaan. Hoewel de Hoge Raad evenals de A-G van mening is dat het verzoek van de vrouw moet worden aangemerkt als *fishing expedition* vernietigt hij de beschikking van het hof. Er speelden namelijk nog andere omstandigheden een belangrijke rol waar het hof om onduidelijke redenen aan voorbij is gegaan. De bankrekening waarvan de vrouw meer informatie verzocht, was door de man geopend vóór de peildatum waardoor deze tot de te verdelen gemeenschap behoorde. De aanwezigheid van de bankrekening *an sich* en het bestaan daarvan op de peildatum, werden door de man niet betwist. Aangezien in het kader van de verdeling het saldo van de bankrekening van de man op de peildatum bekend dient te zijn, besliste de Hoge Raad dat de klacht van de vrouw slaagt en verwijst terug naar het hof. Hoewel dit aan het feitelijke oordeel van het hof wordt overgelaten, ga ik ervan uit dat het verzoek van de vrouw tot overlegging van de bankafschriften uitsluitend zal worden toegewezen voor zover dit betreft de afschriften met het saldo ten tijde van de peildatum. Zoals veelal tijdens procedures blijkt en ook uit onderhavige uitspraak volgt, staat de bepaalbaarheidseis op gespannen voet met de eis dat er sprake dient te zijn van een rechtmatig belang. Immers, degene die exhibitie vordert, zal voldoende feiten moeten aanvoeren op grond waarvan de rechter de rechtmatigheid kan beoordelen terwijl de aan te leveren feiten (veelal in grote mate) afhankelijk zijn of gekleurd worden door de waarheids- en informatieplicht (art. 21 en 22 Rv) die op partijen rust. Hierin schuilt het risico dat wanneer de wederpartij een passieve houding aanneemt, er mogelijk onvoldoende aanknopingspunten kunnen worden aangevoerd ter ondersteuning van de exhibitievordering, waardoor de rechter de rechtmatigheid niet of onvoldoende kan beoordelen en de vordering moet afwijzen. Partijen zijn in dat kader niet alleen afhankelijk van elkaar maar ook van de mate waarin de – in beginsel lijdelijke – rechter van zijn bevoegdheid gebruikmaakt om nadere inlichtingen of bescheiden van (een der) partijen te verzoeken.

E.A. Slappendel

Slappendel *Familierecht Advocatuur & Mediation*